

Het verwaarloosde essenhakhoutbos Oud-Kolland. Ook de greppels zijn al jaren niet schoongemaakt, waardoor het overtollige kwelwater niet weg kan.

Bevindingen gebiedscheck N2000-gebied Oud-Kolland (U)

Essenhakhoutbos verdroogt niet, maar verzuipt

Volgens de Bosgroepen verdroogt het essenhakhoutbos van Oud-Kolland. En die verdroging heeft weer tot gevolg dat de bosbodem verzuurt. De Bosgroepen wil dat het waterpeil in het bos omhoog gaat. Die plannen zullen leiden tot wateroverlast in aangrenzende agrarische percelen. Uit een gebiedscheck blijkt echter dat het essenhakhoutbos niet verdroogt, maar verzuipt. En uit bodemonsters die Staf neemt in het gebied, blijkt die verzuring niet.

Begin april 2025 brengt de Staf-redactie een bezoek aan het essenhakhoutbos Oud-Kolland in de provincie Utrecht. Het is een zonnige dag en het heeft al enkele maanden nauwelijks geregend. Toch staat het water in de bosgreppel hoog (zie foto). Dat is ook te verwachten, aangezien in dit bos veel kwelwater omhoog komt. Oud-Kolland ligt namelijk direct achter de Lekdijk en niet ver van de Utrechtse Heuvelrug. Water uit de rivier de Nederrijn, die verderop overgaat in de Lek, kwelt onder de dijk door.

Het essenhakhoutbos oogt sterk verwaarloosd. De essen zijn duidelijk al vele jaren niet meer geknot. Dat wordt bevestigd door een buurtbewoner. De laatste hakbeurt zou enkele decennia geleden hebben plaatsgevonden. Vroeger werden de essen regelmatig geknot. Het hakhout werd gebruikt voor onder meer de stelen van gereedschap. Tussen de iets hoger liggende akkers met essen liggen ondiepe laagtes, een soort greppels. Als die goed worden onderhouden voeren ze het overvloedige kwelwater oppervlakkig af. Die greppels werden

vroeger iedere winter schoongemaakt, vertelt de buurtbewoner. Maar ook dat gebeurt al jaren niet meer waardoor er vernatting is opgetreden in de vorm van hogere grondwaterstanden en inundatie (de grond komt blank te staan). De ooit zo overzichtelijke akkers met essenstoven zijn verworpen tot een ondoordringbaar woud met manshoge braamstruiken. Onverhoopt is in dit woud de gevreesde schimmelziekte essentaksterfte uitgebroken, waardoor essen doodgaan.

Oud-Kolland is een deel van N2000-gebied Kolland & Overlangbroek. Het gebied is aangewezen als Natura 2000 vanwege het unieke essenhakhoutbos. Dit type bos is zeldzaam in Nederland en nog zeldzamer buiten onze landsgrenzen. Essenhakhoutbos herbergt een grote rijkdom aan paddenstoelen, epifytische mossen en korstmossen.

VERDROGING VERKEERD BEREKEND

Volgens de Bosgroepen verdroogt en verzuurt Oud-Kolland. Dat schrijft de Bosgroepen in 2020 in haar Uitwerking Natura 2000 herstelmaatregelen. “Voor de beekbegeleidende bossen is het belangrijk dat

de kwelinvloed tot aan het oppervlak reikt om verzuring van de bosbodems te voorkomen”. De oorzaak van de verdroging wordt gezocht bij de aangrenzende landbouwpercelen. Deze zouden een drainerende werking hebben op het essenhakhoutbos. De Bosgroepen wil het waterpeil in het gebied verhogen via enkele maatregelen. De sloten in het aangrenzende landbouwgebied moeten ondieper worden gemaakt, zodat er minder water wordt afgevoerd. En er moet een natte bufferzone komen waarvoor een strook landbouwgrond nodig is.

Hydroloog Jan van Bakel heeft kritiek op de hydrologische analyse van de Bosgroepen. “Die klopt niet. De Bosgroepen gaat ervanuit dat freatische grondwatersystemen in het essenhakhoutbos en de aangrenzende landbouwpercelen nauw met elkaar in verbinding staan. Dat is niet zo. Er bevindt zich in de bodem een afdekende, weerstand biedende kleilaag in zowel het bos als de landbouwpercelen, met daaronder een watervoerende laag. De stijghoogte van het kwelwater wordt sterk bepaald door de Lek en de Utrechtse Heuvelrug. ►

Daardoor heeft het verondiepen van de agrarische sloten nagenoeg geen effect op het waterpeil in het essen-hakhoutbos. Deze maatregel zorgt enkel voor overmatige vernatting van de landbouwpercelen.”

BOS VERZUIPT DOOR WANBEHEER

Ook het idee dat het essenhakhoutbos verdroogt, klopt niet, zo blijkt tijdens het veldbezoek. Met een spade wordt een geultje gegraven om te zien hoe hoog het grondwater staat. Deze staat begin april op zo’n 20 cm onder het maaiveld. Dat is hoog, temeer daar het al enkele maanden vrijwel niet heeft geregend.

Een jaar eerder, in mei 2024, is ook

gekeken naar de grondwaterstand. Dat onderzoek werd uitgevoerd door Dendrologic Boomadvies. Het grondwater stond toen op 15 cm onder het maaiveld. Dendrologic schrijft in zijn bevindingenrapport: “In een situatie waar sprake is van continu zeer hoge grondwaterstanden, waarbij de verzadigde zone tot 20 cm beneden maaiveld reikt, wordt het voor de es te nat. En zelfs wanneer een es zich kan handhaven, delft zij het onder-spit tegen soorten als de zwarte els of de schietwilg die veel beter met dit soort omstandigheden kunnen omgaan. Het is niet voor niets dat de essenhakhoutbossen ooit op de hoger liggende ‘akkers’ zijn aangelegd met

tussen de akkers sloten die voor een continue afvoer van water zorgden.” Dat het bos ‘verelst’ is voor iedereen waarneembaar. Ook dat zou een overtuigend bewijs moeten zijn dat dit natuurgebied te nat is.

Het essenhakhoutbos is al langere tijd veel te nat. Dat komt omdat de ‘greppels’ het kwelwater niet meer kunnen afvoeren. De greppels worden al vele jaren niet meer schoongemaakt door de natuurbeheerder. Afgevallen takken en bladeren en planten blokkeren de waterafvoer waardoor het surplus aan water in het bos blijft staan. Volgens onderzoek van Dendrologic heeft dat desastreuze gevolgen voor het essenhakhout.

Beoordeling van de zuurgraad van het essenhakhoutbos Oud-Kolland door Staf en Bosgroepen.

(Bronnen: Natuurdoelanalyse Kolland & Overlangbroek; Toelichting Abiotische kenmerken Habitattypen)

Zuurgraad	Zuurgraad essenhakbos Oud-Kolland	Meetmethode pH-H2O	Meetmethode pH-KCl
Basisch (1a)	Matig	>8.0	>8.1
Basisch (1b)	Matig	7.5 – 8.0	7.5 - 8.1
Neutraal (2a)	Goed	7.0 – 7.5	6.8 – 7.5
Neutraal (2b)	Goed	6.5 – 7.0	6.1 – 6.8
Zwak zuur (3a)	Goed	6.0 – 6.5 (Staf)	5.5 – 6.1
Zwak zuur (3b)	Goed	5.5 – 6.0 (Staf)	4.8 – 5.5 (Bosgroepen)
Matig zuur (4a)	Goed	5.0 – 5.5	4.1 – 4.8 (Bosgroepen)
Matig zuur (4b)	Matig	4.5 – 5.0	3.5 – 4.1
Zuur (5a)	Slecht	4.0 – 4.5	2.8 – 3.5
Zuur (5b)	Slecht	>4.0	<2.8

Provincie Utrecht niet kritisch op natuurbeheer

Staf deelt haar bevindingen met Provincie Utrecht. Deze is immers verantwoordelijk voor de financiering van en controle op het natuurbeheer. “Wij hebben direct contact met de terreinbeheerders over het beheer en zien hierop toe. Op basis van uitkomsten van de natuurdoelanalyse en het advies van de Ecologische Autoriteit scherpen we eventueel het beheer en de controle daarop aan”, aldus de woordvoerder. Tja... De natuurdoelanalyse is door de provincie zelf opgesteld, in samenspraak met de natuurorganisatie. En de Ecologische Autoriteit baseert zich daarop.

Wie is er kritisch op het beheer in dit gebied? Provincie Utrecht in ieder geval niet. De Provincie herhaalt de bevindingen van de natuurbeheerder. “Dat de braam hier sneller groeit, komt door de stikstofbelasting van buiten het gebied. Wat het beheer in zekere zin ‘dweilen met de kraan open’ maakt. Dit gebied wordt vooral geschaad door stikstof, verdroging, de essentaksterfte en versnippering.” Ook wordt zonder meer afgegaan op de bodemmonsters die de natuurorganisatie zelf heeft genomen. “Daaruit blijkt dat de pH-waarde te laag is voor een systeem dat grondwaterafhankelijk zou moeten zijn.”

ZUURGRAAD VERKEERD GEMETEN

Volgens de Bosgroepen zorgt de verdroging voor verzuring van de bosbodem. Ze heeft bodemmetingen verricht. De pH in de bovenste 40 cm van de bosbodem ligt tussen 4.7 en 5.0 (Bron: Bosgroepen, 2020).

Staf neemt ook enkele bodemmonsters en laat deze onderzoeken door Eurofins. Daaruit blijkt een pH van 5.9 en 6.1. Van de vermeende verzuring die er volgens de Bosgroepen zou zijn, is in deze metingen geen sprake.

Het verschil tussen de meetwaarden van de Bosgroepen en Staf is groot. Hoe komt dat? De Staf-monsters zijn onderzocht middels analysemethode pH-H2O. Voor dit essenhakhoutbos moet de pH-H2O tussen 5.5 - 7.5 liggen. De pH-waarde van dit bos is dus prima in orde.

Staf vermoedt dat de Bosgroepen geen pH-H2O heeft gemeten, maar pH-KCl. Dan liggen de gevonden waarden een stukje lager. In dat geval zal er wel een andere maatlat moeten worden gebruikt (zie tabel). De ideale pH-KCL-waarde voor dit essenhakhoutbos ligt tussen 4.8 en 6.8. Staf wil weten of de Bosgroepen inderdaad de pH-KCL-methode heeft gebruikt. In dat geval zou de meetwaarde nog binnen de streefrange vallen. De woordvoerder reageert ietwat geïrriteerd wanneer Staf aangeeft bodemmonsters te hebben genomen die andere waarden laten zien. Ondanks diverse verzoeken daartoe, is de meetmethode niet prijsgegeven. ■

Naschrift

Vlak voor het ter perse gaan van dit nummer trekt Provincie Utrecht een aantal vernattingsmaatregelen in, zoals het verondiepen van agrarische sloten.